

Araştırma Makalesi (Research Article)

TURİST REHBERLİĞİ EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLER MESLEKİ UZMANLAŞMAYA NASIL BAKIYOR? (HOW DO TOURIST GUIDING STUDENTS REGARD VOCATIONAL SPECIALIZATION?)

Yurdanur YUMUK^{1*} (orcid.org/0000-0001-9859-4393)

Nilgün DEMİREL İLİ² (orcid.org/0000-0003-2407-9932)

¹ Karabük Üniversitesi, Safranbolu Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Karabük, Türkiye

² Iğdır Üniversitesi, Iğdır Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, Iğdır, Türkiye

Özet

Genel manada işlerin küçük parçalara ayrılarak daha profesyonelce yapılması olarak tanımlanan uzmanlaşma; liderlik, kültürel aracılık ve kaynak yöneticiliği gibi rolleri üstlenen turist rehberleri açısından da önem arz etmektedir. Belirli bir alanda uzmanlaşan turist rehberinin özel ilgi turlarına katılan turistler tarafından daha çok tercih edileceği; daha kaliteli hizmet sunacağı ve ülke/bölge tanıtımına ve ekonomisine daha fazla katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Turizm rehberliği eğitimi alan lisans öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmada da öğrencilerin mesleki uzmanlaşmaya yönelik düşüncelerinin nitel araştırma yöntemi kullanılarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde öğrenciler mesleki uzmanlaşmanın mesleki gelişimi beraberinde getireceğini ve daha fazla tercih edilen bir rehber olmanın önünü açacağını ve farklı turizm türlerinin ortaya çıkmasını sağlayarak ülke/bölge turizminin gelişimine katkıda bulunacağını düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin en fazla kültür turizmi alanında uzmanlaşmak istedikleri görülmüştür. Alan yazında turizm rehberliğinde uzmanlaşmanın turizm rehberliği eğitimi alan öğrencilerin bakış açıları ile irdelenmediği bir çalışmaya rastlanamamış olmasının çalışmayı özgün kıldığı düşünülmektedir. Araştırmaya yalnızca İstanbul'da bir vakıf üniversitesinde turizm rehberliği eğitimi alan öğrencilerin dâhil edilmiş olması araştırmanın en önemli kısıtını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turist rehberliği, Mesleki uzmanlaşma, Mesleki uzmanlaşma eğitimi, Türkiye

Abstract

Specialization, generally defined as doing the work more professionally by breaking it into small pieces, is also important for tourist guides who take on roles such as leadership, cultural mediating and resource management. It is understood that tourist guides who specialize in a particular field will be more preferred by tourists participating in special interest tours; they will provide better quality service and contribute more to the promotion and economy of the country or region. In this study, which was conducted on undergraduate students studying tourism guiding, it was aimed to reveal the thoughts of the students about vocational specialization by using the qualitative research method. As a result of the interviews, it was concluded that the students thought that vocational specialization would bring professional development, paving the way for being a more preferred guide, and contributing to the development of country or regional tourism by providing the emergence of different types of tourism. It was seen that the students mostly want to specialize in the field of cultural tourism. This research is thought to be original due to few studies on vocational specialization in tourism guiding, which are examined from the students' point of view. The most important limitation of the research constituted that it was only conducted on students, studying tourism guiding at a vakıf university in İstanbul.

Keywords: Tourist guiding, Vocational specialization, Education in vocational specialization, Turkey

* Sorumlu yazar: yurdanuryumuk@karabuk.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2022.125

Giriş

Turizm sektöründe bazı kalite ve standartların geliştirilmesi çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğe zemin hazırlamaktadır. Söz konusu kalite ve standartların geliştirilmesinde lisanslama, akreditasyon, sertifikasyon ve uzmanlaşma gibi kavramlar gün geçtikçe önem kazanmaktadır (Black ve Ham, 2005). Turist rehberleri bir ülkenin doğal, tarihi ve kültürel değerlerinin tanıtılmasında ve özellikle uluslararası ilişkilerde kültür elçiliği rolünü yerine getirmeleri bakımından turizm sektöründe önemli bir konuma sahip bireylerdir (Ap ve Wong, 2001: 552). Ancak seyahat ve turizm endüstrisinde ortaya çıkan turist eğilimleri ve gelişme gösteren seyahat trendleri turist rehberlerinin herhangi bir alanda uzmanlaşmalarını gerekli kılmaktadır. Alternatif turizm türlerinin kitle turizminin önüne geçmesi, turizmin tüm yıla yayılmasının hedeflenmesi farklı alanlarda ve/veya destinasyonlarda uzmanlaşma ihtiyacını doğurmaktadır. Belirli bir alanda uzmanlaşan turist rehberi ise daha yüksek düzeyde performans sergilemekte ve bu durum hizmet kalitesi algısını olumlu yönde etkilemektedir (Köroğlu, 2007: 226).

Bu bağlamda, araştırma turist rehberliği eğitimi alan lisans öğrencilerin mesleki uzmanlaşma hakkındaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Alan yazında turist rehberliği eğitimi alan öğrencilerin mesleki tutumlarını inceleyen araştırmalar bulunmasına karşın; turist rehberliğinde uzmanlaşmaya karşı bakış açılarını değerlendiren herhangi bir araştırmaya rastlanamamış olmasının çalışmaya özgünlük kazandırdığı düşünülmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Turist Rehberliği Mesleğinde Uzmanlaşma ve Önemi

Uzmanlaşma genel olarak; işlerin mümkün oldukça küçük parçalara ayrılarak her görevi yalnızca bir kişinin yapmasını sağlamaktır (Koçel, 2013: 184). İşlerin spesifik parçalara ayrılarak daha kolay profesyonelce yapılabileceğini savunan Smith; yöneticiler ve astlar arasında sorumlulukları paylaştırarak zaman, kullanılan araç-gereç ve yöntemler açısından işlerin daha sistemak hale geleceğini düşünen Taylor ve iş bölümünün doğal bir kural olduğuna inanan Fayol uzmanlaşmanın bireysel ve örgütsel yararlarını vurgulamaktadır. (Yaşlıoğlu ve Yaşlıoğlu, 2021: 184-188). Kısacası iş bölümüyle birlikte ortaya çıkan uzmanlaşma örgütlerde etkinliğin ve rasyonelliğin temel kaynağı olarak görülmüştür (Ataman, 2001: 117).

Uzmanlaşma aynı zamanda hizmet üretimini ve pazarlamasını gerçekleştiren turizm ve seyahat işletmeleri için de önem arz etmektedir. Söz konusu işletmeler içerisinde yer alan seyahat acenteleri rekabet ortamına ayak uydurabilmek için farklı turist istek ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde dalış turizmi, vahşi hayat turizmi, mağaracılık turizmi ve savaş turizmi gibi alanlarda uzmanlaşmayı tercih etmektedirler (Baran ve Özoğul, 2018: 40-43). Turizmin herhangi bir çeşidinde uzmanlaşmak ise yeni bir turistik ürün ya da destinasyon konusunda kendini yetiştiren ve böylelikle tanıtım ve tutundurmada önemli rol üstlenen uzman turist rehberi ile mümkün olmaktadır (Yenipınar ve Yılmaz, 2019: 2).

Turist rehberleri, herhangi bir ülkeyi seyahat edenlere o ülkenin doğal, tarihi ve kültürel değerlerini anlatan, yerel halk ve turist arasında olumlu etkileşim sağlayan ve kültürel mirasın korunmasına ve tanıtılmasına katkı sağlayan bireylerdir (Yenipınar, Bak ve Çapar, 2014: 87). Turizmin farklı disiplinlerle ilişki içerisinde olması ve turistlerin farklı ilgi alanlarına sahip olmaları nedeniyle turist rehberlerinden de tarih, coğrafya, ekoloji, antropoloji, sosyoloji ve psikoloji gibi alanlarda bilgi sahibi olmaları beklenmektedir (Ahipaşaoğlu, 2001: 95). Turist rehberleri turu yöneten liderler olmanın dışında; kültürel aracılık rolleriyle turist deneyimine etki eden ve hatta destinasyon yönetimi ve sürdürülebilirlik gibi konularda da kendilerinden fayda sağlanan bireylerdir (Weiler ve Black, 2014). Bu nedenle, turist rehberliğinde uzmanlaşma; turistlerin beklentilerine turist rehberleri tarafından daha hızlı cevap verilmesi ve bu sayede sunulan hizmet kalitesi düzeyinin korunması üzerinde etkili olmaktadır (Wang, Hsieh ve Huan, 2000). Turist rehberliğinde uzmanlaşma aynı zamanda mevsimsel turistik yoğunlaşmanın önüne geçerek turizmin tüm yıla yayılmasına ve her turist profilinin taleplerine karşılık verilmesine katkıda bulunmaktadır (Köroğlu ve Demirbulat, 2017: 63). Zengin, Batman ve Yıldırğan (2004) tarafından seyahat acentelerinin uzman rehberleri daha fazla tercih ettiklerini belirtmektedir.

Alan yazında turist rehberliğinde uzmanlaşma konusunda eksiklik olduğunu; ekoturizm, sağlık ve termal turizmi, gastronomi turizmi, fotoğraf turları ve yurt dışı turları gibi alanlarda uzman turist rehberlerine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Güzel ve Köroğlu, 2015; İrigüler ve Güler, 2015; Akdu vd., 2018; Başoda vd., 2018). Türker, Güzel ve Özeltin Türker (2012) tarafından bazı kentlerin marka şehir olma yolunda ilerlemesi nedeniyle şehir uzmanlığının önem kazanacağını ifade edilmektedir. Güven, Ünal ve Caber (2018) tarafından uzmanlık alanlarının belirlenmesinde en çok rehberlerin kendi özel ilgilerinin etkili olduğunu ortaya konulmuştur. Akpınar ve Avcı (2021) tarafından uzmanlaşma konusunda farklı rehber

odalarına bağlı turist rehberleri üzerinde gerçekleştirilen araştırmada; gelecekte özel ilgi turlarının daha fazla tercih edileceği düşüncesiyle tarih uzmanı, doğa turizmi faaliyetleri uzmanı ve gastronomi konusunda uzman rehberlere ihtiyaç duyulacağı öne sürülmektedir. Kök vd. (2021) turist rehberliği eğitimi alan öğrencilerin gastronomi rehberliği alanına bakış açılarını değerlendirmek amacıyla yapmış oldukları çalışmada; öğrencilerin gastronomi rehberliğini bir çalışma alanı olarak gördüklerini ve ülke tanıtımı ve turist-yerel halk ilişkisi açısından önemli olabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Türkiye’de Gerçekleştirilen Turist Rehberliği Mesleğinde Uzmanlaşma Eğitimi Programları

Christie ve Mason (2003)’a göre; rehberlik mesleğinde alınan eğitimler turist rehberlerinin bilgi ve becerilerinin artmasına ve mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirmelerine imkân sağlamaktadır. Turist rehberliği mesleğine yönelik artan talep rehberleri farklı alanlarda uzmanlaşmaya sevk etmektedir (Yenipınar ve Yılmaz, 2019: 4). Ülkemizde uzmanlaşma eğitimleri meslek üst kuruluşu olan TUREB tarafından düzenlenmektedir. 30 Eylül 2015 tarihli yönetim kurulu kararına göre; uzmanlık eğitimleri ile ilgili usul ve esaslar aşağıdaki gibidir (<http://www.tureb.org.tr> , 15.01.2022):

- Uzmanlaşma eğitimlerinde turizm çeşitliliği dikkate alınmalıdır.
- Eğitim programı eğitmelere de yer verilecek şekilde detaylı olarak oda tarafından birliğin onayına sunulmalıdır.
- Eğitim programı en az 5 gün olacak şekilde düzenlenmelidir.
- Birlik ve odalar eğitim verebileceğini düşündüğü tüm kamu ve özel kuruluşlar, yükseköğretim kurumları ve özel şahıslarla işbirliği içerisinde olmalıdır.
- Uzmanlaşma eğitim programına katılan rehberlere yapılan sınavlarda rehberlerin başarılı sayılabilmesi için 100 tam puan üzerinden en az 75 puan almaları gerekmektedir.
- Sınav sonucunda başarılı olanlara “Uzmanlık Sertifikası” verilmekte ve bu sertifika rehberin siciline işlenmektedir.
- Odalar tarafından yıl içerisinde düzenlenmesi planlanan eğitim programları en geç şubat ayı sonuna kadar birliğe bildirilmelidir.

Tablo 1. Türkiye’de Gerçekleştirilen Uzmanlaşma Eğitim Programları (2009-2019)

Yılı	Eğitim Programının Adı	Düzenleyen Kurum/Kuruluşlar
2009	İstanbul Kültür ve Sanat Rehberliği	İRO
2010	İstanbul Kültür ve Sanat Rehberliği	Kültür ve Turizm Bakanlığı, İTO, İRO
2011	Likya Yolu	ARO
2012	Likya Yolu	ARO
2012	İstanbul Kültür ve Sanat Rehberliği	İRO
2013	Likya Yolu	ARO
2013	Bizans İstanbul’u	İRO
2013	Osmanlı İstanbul’u	İRO
2013	İstanbul’da Mimari	İRO
2013	İstanbul’da Ticari Yapılar	İRO
2013	İstanbul’da Musevi Mirası	İRO
2013	İstanbul’da Su Yapıları	İRO
2013	İstanbul’da İslam Tur Rotası	İRO
2013	İstanbul’da Hristiyanlık Tur Rotası	İRO
2013	İstanbul’da Yalılar	İRO
2013	İstanbul’da Kuş Gözlemciliği	İRO
2014	Likya Yolu	ARO
2015	Topkapı Sarayı	İRO
2015	Akseki İbradı Botanik Turizmi	ARO
2015	Yeni Bir Turizm Rotası Olarak Büyük Usta: Mimar Sinan	TURİNG, İRO, İSTKA
2016	Trakya Bölgesindeki Mimar Sinan Eserleri	İRO
2016	Yedi Kiliseler	İZRO
2017	Doğa Yürüyüş Grupları	ATRO
2017	Eyüp Belediyesi ESTAM	İRO
2017	Doğu Roma Mirası	İRO
2019	Troia ve Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı	ÇARO
2019	Göbeklitepe ve Mezopotamya	ŞARO
2019	Yedi Kiliseler	İZRO

Kaynak: www.caro.org.tr; www.aro.org.tr; <http://www.tureb.org.tr>; www.iro.org.tr; www.izro.org.tr

Tablo 1'e göre; 2009-2019 yılları arasında ülkemizde gerçekleşen uzmanlaşma eğitimlerinin çoğunun İstanbul Rehberler Odası (İRO) tarafından düzenlendiği ve eğitim içeriklerinin İstanbul'un tarihi, dini ve kültürel değerlerinden oluştuğu görülmektedir.

Turist rehberlerinin uzmanlaşma alanları değişen turist ihtiyaçları ve eğilimlerine paralel olarak farklılık göstermektedir (Arslan, 2018: 123). Arkeoloji, din, mimari, gastronomi, trekking, jogging, sanat tarihi gibi alanlar Türkiye'de rehberlerin uzmanlaştıkları alanların başında gelmektedir. Rehberlikte uzmanlaşma yurt içi ve yurt dışı olmak üzere çeşitli destinasyonlara yönelik de gerçekleştirilebilmektedir. İtalya, İspanya, Mısır, Fransa, Dubai, Güney Afrika, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkeler yurtdışında uzmanlaşmanın tercih edildiği bölgeler iken; İstanbul, Güney Doğu Anadolu Bölgesi, Likya Yolu, Çanakkale ve Çatalhöyük yurtiçinde en fazla uzmanlaşılacak bölgeler arasındadır (Çetin ve Kızılırmak, 2012: 313; Köroğlu ve GÜdü Demirbulat, 2017: 63). Dünya üzerinde de bazı ülkelerin öne çıktıkları bazı turizm çeşitleriyle ilgili uzman rehberlerin yetiştirilmesi ve istihdam edilmesi için çeşitli eğitimler düzenlediği görülmektedir. İzlanda'da düzenlenen kurvaziyer rehberliği eğitimi ve Zimbabve profesyonel avcılık ve rehberlik eğitimi bunlar arasındadır (Tanrısever, Bektaş ve Koç, 2019: 55).

Yöntem

Turist rehberliğinde uzmanlaşmaya ilişkin ele alınan betimsel araştırmada nitel araştırma yöntemi olan fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Uzmanlaşma olgusunu detaylı bir şekilde onu deneyimleyen veya deneyimleyecek olan öğrencilere yönelik tasarlanan araştırmanın evrenini İstanbul'daki bir vakıf üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yönteminin tercih edildiği araştırmada, turizm rehberliği eğitimi alan 28'i kadın 56'sı erkek olmak üzere toplam 84 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem içerisinde 14'ü kadın ve 6'sı erkek olmak üzere toplam 20 öğrenci ile mülakat gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama süreci doküman incelemeleri ve mülakatlar ile sürdürülmüştür. Turist rehberliği ve uzmanlaşmaya ilişkin literatür incelenmesi (Zengin ve diğerleri, 2004; Köroğlu ve Demirbulat, 2017; Güven ve diğerleri, 2018; Akpınar ve Avcı, 2021) sonucu yarı yapılandırılmış mülakat soruları oluşturulmuştur. Soruların etik açıdan uygunluğunun tespit edilmesi için etik kurul onayına başvurulmuş ve Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanlığı'ndan 13.07.2020 tarihli ve 44738881-200-E.813 belge no'lu etik kurul kararı onayı alınmıştır. Veriler yüz yüze mülakat yapılarak toplanmıştır. 15.12.2020 ve 06.04.2021 tarihleri arasında katılımcılarla yapılan mülakatlar ortalama 30 dakika sürmüştür. Mülakat süreci gönüllülük esasına dayanarak gerçekleştirilmiştir. Literatüre uygun olarak belirlenen ve mülakat formunda yer alan 6 soru aşağıdaki gibidir;

- Turist rehberliğinde uzmanlaşma sizin için ne ifade ediyor?
- Turist rehberliğinde neden uzmanlaşılmalı?
- Turist rehberliğinde hangi alanda uzmanlaşmak istersiniz?
- Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın katkıları nelerdir?
- Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın rehber açısından avantajları ve dezavantajları nelerdir?
- Turist rehberliğinde uzmanlaşmak ile mesleğin devamlılığı arasındaki ilişki nasıldır?

Veri analiz yöntemi olarak içerik analizi tercih edilmiştir. Ses kaydı yoluyla elde edilen veriler yazıya dökülmüş sonrasında içerik analizi ile incelenmiştir. Verilerin analizinde MAXQDA 2018 yazılımından yararlanılmıştır. Verilerin analizini kolaylaştırmak için ana ve alt temalar hem literatür hem de nitel veriler doğrultusunda oluşturulmuştur. Nitel araştırmaların sonuçları tartışmalı olabildiğinden geçerlilik ve güvenilirlik bağlamına dikkat edilmiştir. Geçerlilik bağlamında yüz yüze görüşmeler yoluyla doğrudan ve olayın gerçekleştiği doğal ortam içinde bilgi toplanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği kapsamında alan uzmanlarına danışma ve kodlayıcılar arası uzlaşma sağlanmıştır. Ayrıca çalışmada araştırmacı üçgenleme yöntemi kapsamında verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması sürecinde yazarlar ve uzman görüşleri ile birden fazla araştırmacı yer almıştır.

Bulgular

Araştırmada öncelikle araştırma soruları dâhilinde sorulan turist rehberliğinde uzmanlaşma algısına yönelik tanımlamalara ilişkin bulgulara yer verilmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin uzmanlaşmaya yönelik algılarının gelecek hedeflerine ışık tutacağı düşüncesi ile turist rehberliğinde uzmanlaşma tanımlamaları istenmiş ve

aşağıdaki Tablo-1 de bu tanımlamalara yer verilmiştir.

Tablo 2: Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Algısına İlişkin Tanımlamalar

Katılımcılar	Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Algısına İlişkin Tanımlamalar
K2	Turist rehberliğinde uzmanlaşma, meslekte kendini daha öne çıkarmak anlamına gelmektedir. Belirli alanlarda kendini geliştirmek, farkındalık yaratmak veya belirli bir turistik alanda kendini geliştirmek demektir.
K3	Turizmin farklı alanlarında çalışmak isteyenlerin, istedikleri alanla ilgili ayrıntılı bir eğitim almalarıdır.
K6	Turist rehberliğinde uzmanlaşma ülkemizdeki veya ülkemizin dışındaki belirli destinasyonlar hakkında veya din, sanat, mimari gibi belirli alanlardaki yoğunlaştırılmış öğrenimdir.
K7	Uzman turist rehberi tur operatörünün ihtiyaç duyduğu, yeni bir destinasyon ve turistik ürünle ilgili henüz diğer rehberlerin farkında olmadığı alanlarda kendisini geliştirip derinlemesine bilgi sahibi olduğu, farkındalık ve farklılık kazandığı, düzenli ve sürekli çalışma olanakları sunan rakipsiz bir alanın nadir bir turist rehberidir.
K9	Turistik ürünle ilgili henüz diğer rehberlerin farkında olmadığı alanlarda kendini geliştirip iyi bir bilgi donanımına sahip olmasına rehberlikte uzmanlaşma deriz.
K10	Turist rehberliğinde uzmanlaşma, rutin turizm rehberliği programının yanında ekstra uzmanlaşma konusu seçilen bir alandır. Örneğin: sağlık turizmi, gastronomi turizmi veya dinler tarihi gibi konuların seçilerek alınan eğitimler sonucu uzmanlaşmadır.
K17	Turist rehberliğinde uzmanlaşma, turist rehberlerinin yetenekli, bilgili ve uzman olduğu bölgelerde veya alanlarda teorik ve uygulamalı olarak eğitim almalarıdır.

Tanımlamalar doğrultusunda turist rehberliğinde uzmanlaşmanın temelde herkesten farklı bir alana yönelmek olduğu ortaya çıkmaktadır. Meslekte belirli bir alanda turist rehberlerinin kendilerini ön plana çıkarmak ve bunun için teorik ve uygulamalı eğitim almak koşuluyla uzmanlaşabilecekleri belirtilmektedir. Yukarıdaki tanımlamalarda özellikle belirtilen koşulun eğitim almak olduğu ve özel bir alanda kendini geliştirmek gerektiği vurgusu ön plana çıkmaktadır.

Araştırmanın ana ve alt temaları hem literatür hem de mülakatlar sonucu elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulmuştur. 3 ana tema ve 8 alt temadan oluşan araştırma çerçevesine ilişkin açıklamalar Tablo 2’de detaylandırılmıştır.

Tablo 3: Ana ve Alt Temalara İlişkin Açıklamalar

Ana ve Alt Temalar	Açıklamalar
	Uzmanlaşmaya İlişkin Yargılar
Uzmanlaşmanın Dezavantajları	Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın olumsuz yanlarını ifade etmektedir.
Uzmanlaşmanın Avantajları	Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın olumlu yanlarını ifade etmektedir.
	Eğitim Süreci
	Turizm rehberliği öğrencilerinin uzmanlaşmak istedikleri alanları veya uzmanlaşabilecek alanları ifade etmektedir. Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın neden gerekli olduğunu ve bu gerekliliklerin detaylarını ifade etmektedir.
	Rehberlik Süreci
	Turist rehberliğinde uzmanlaşma ile ortaya çıkabilecek turizm türlerini ifade etmektedir.
	Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın turizm sektörüne ve seyahat acentelerine sağlayacağı her türlü katkıyı ifade etmektedir.
	Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın mesleğe sağladığı teorik ve pratik katkıları ifade etmektedir.
	Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın turist rehberliği mesleğini devam ettirmedeki katkısını ifade etmektedir.

Araştırmada görsel verileri elde etmek için MAXQDA yazılımının görsel araçlar sekmesinden kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime frekanslarını sağlamak için hariç listesi uygulanması araştırmada olması gereken ve analizi kolaylaştıran bir aşamadır. Bu nedenle hariç listesinde tek başına anlam ifade etmeyen kelimeler, edatlar, bağlaçlar, sayılar arındırılmıştır. Ayrıca aynı anlama gelen çoğul ve tekil kelimeler, ismin halleri ile çekimlenen kelimeler birleştirilerek kelime bulutuna son hali verilmiştir. Birleştirilen kelimeler Tablo-3’te parantez içerisinde belirtilmektedir.

Şekil 1: Araştırmanın Anahtar Kelimelerine İlişkin Kelime Bulutu

Tablo 4: Kelime Bulutunda Yer Alan Kelimelere İlişkin Frekanslar

Sözcük	Frekans
Rehber (rehberler, rehberlere, rehberlerin...)	506
Turist (turiste, turistler, turistin...)	355
Uzmanlaşma (uzmanlaşmaya, uzmanlaşmanın...)	296
Uzman (uzmanı)	224
Alanda (alan, alanı, alanın...)	173
Turizm (turizme, turizmde, turizmin)	168
Bilgi (bilgiye, bilginin...)	113
Konu (konuda, konusu...)	87
Eğitim (eğitimi, eğitimde, eğitimini...)	74

Analiz sonucunda 11170 toplam sözcük 4042 sözcük grubu tespit edilmiştir. En çok tekrarlanan kelimeler, kelime bulutunda gösterilmektedir. Sık tekrarlanan kelimelerin araştırmaya konu olan olgu ile ilişkili olması doğaldır. Bilgi ve eğitim kelimeleri uzmanlaşmaya ilişkin tanımlamalar ile paralellik göstermekte ve diğer analiz sonuçlarını desteklemektedir.

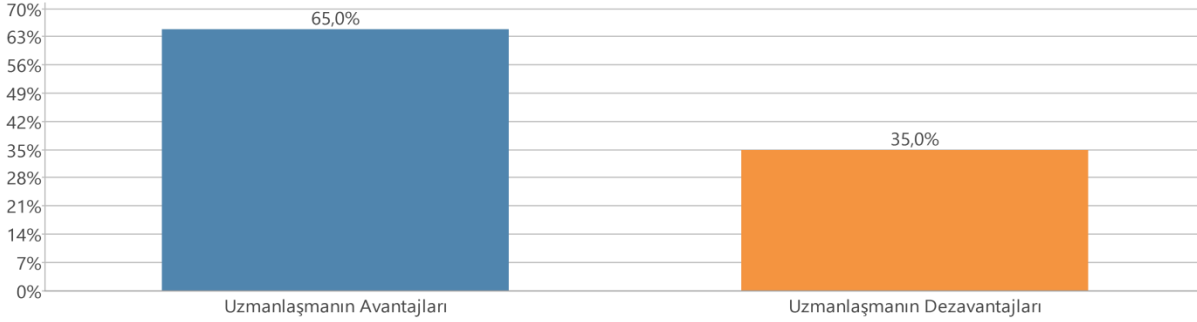
Tablo 5: Ana ve Alt Temalara İlişkin Frekans Sonuçları

Kod Sistemi	277
Uzmanlaşmaya İlişkin Yargılar	60
Uzmanlaşmanın Dezavantajları	21
Uzmanlaşmanın Avantajları	39
Eğitim Süreci	93
Uzmanlaşma Alanı	44
Uzmanlaşma İhtiyacı	49
Rehberlik Süreci	124
Turizm Türlerine Katkılar	18
Sektöre ve Acentelere Katkılar	56
Turist Rehberliğine Katkılar	32
Uzmanlaşma ve Mesleği Devam Ettirme	18

MAXQDA yazılımı vasıtasıyla analiz edilen nitel verilerin, tek tek kodlanması ile elde edilen frekans sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir. Toplamda 277 kodlamanın elde edildiği analizde en sık tekrarlanan ana temanın "rehberlik süreci" ve en sık tekrarlanan alt temanın ise "sektöre ve acentelere katkılar" olduğu saptanmıştır.

En az tekrarlanan alt temanın ise “uzmanlaşma ve mesleği devam ettirme” olduğu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda uzmanlaşmanın daha çok sektöre ve acentelere yönelik katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Turist rehberliğinde uzmanlaşmanın avantajlarının dezavantajlarından daha çok olduğu belirtilmektedir. Alt temalara ilişkin değerlendirmeler ve detaylı yüzde analizi aşağıda gösterilmekte ve yorumlar ile desteklenmektedir.

Şekil 2: Uzmanlaşmaya İlişkin Yargılar

Şekil 2’ye bakıldığında turist rehberliğinde uzmanlaşmanın avantajlarının dezavantajlarından fazla olduğu görülmektedir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda uzmanlaşma, özellikle turist rehberlerinin kendini geliştirmeleri için büyük bir fırsattır. Uzmanlaşan turist rehberleri sektörde öne çıkabilecek, tercih edilen ve kaliteli hizmet sunan bir rehber olarak anılacaktır. Ayrıca destinasyonlar açısından da avantajlı bir durum olarak görülmektedir. Belirli bir alanda uzmanlaşan turist rehberlerinin daha detaylı bilgi aktarma süreçleri ile turistlerin destinasyona ilişkin algıları olumlu olacak ve tanıtımın da olumlu gerçekleşmesini sağlayacaktır. Buna ilişkin katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir;

“Eğer turist rehberliği hakkında konuşuyorsak, uzmanlaşmanın hedefleri arasında mesleki sürdürülebilirlik ve gelişim için katkı sağlamak vardır. Rehberlerin kendini geliştirmeyi ve uzmanlaştıkları alanları keşfetmeyi sürdürmeye devam etmeleri gerekmektedir bunları yaptıkları sürece iş alanında daima talep gören kişiler olacaklardır ve bu yüzden uzmanlaştıkça iş alanlarının da genişleyeceğini, iş bulamama oranının düşeceğini söyleyebiliriz.” (K8)

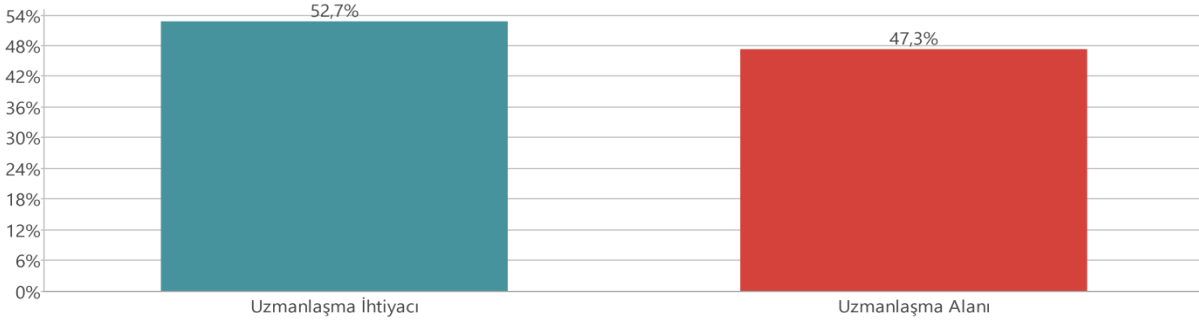
Turist rehberinde uzmanlaşmak iyi bir ön izlenimle beraber yaygın bir reklam oluşmasını sağlar. Bu anlamda iyi hizmet veren uzman turist rehberleri turizmin farklı dallarına da dolaylı yollarda etkide bulunmuş olur. (K20)

Uzmanlaşmanın turist rehberleri açısından olumlu olduğu kadar olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Dar bir alanda tekrar eden bilgi birikimi nedeniyle turist rehberlerinin mesleki doyuma ulaşmaları sonucunda doyumsuzluk aşamasına geçebilecekleri düşünülmektedir. Bu da bilişsel ve davranışsal birçok sonuca zemin hazırlayabilecektir. Ayrıca uzmanlaşan turist rehberinden beklenti çok fazla olacağı için bu beklenti karşılanmadığında turist memnuniyetsizliği ortaya çıkacaktır. Buna ilişkin katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir;

“Turist rehberi için artık doyumsuzluk ortaya çıkabilir ve keyif almayabilir. Uzmanlaştığı herhangi bir konu hakkında tekrar etmek meslekten soğutabilir (K1)

“Uzman turist rehberi olursanız hizmet vereceğiniz kişilerin normal rehberlerimize göre sizin için daha çok beklenti içinde olmaları olumsuz yön olabilir” (K5)

Şekil 3: Eğitim Süreci

Şekil 3'e göre; "eğitim süreci" ana temasının altında yer alan uzmanlaşma ihtiyacı alt teması, uzmanlaşma alanına göre daha fazla bahsedilmiştir. Uzmanlaşma ihtiyacı alt temasına yönelik ifadelerden yola çıkarak, özellikle tur sürecinde daha detaylı ve doğru bilgiye ihtiyaç olduğu fikri çoğunluktadır. Her ne kadar bir rehberin bir çekicilik ya da yer hakkında çoğu şeyi iyi bilmesi gerekse de uzmanlaşan rehberin bilgiyi daha iyi aktaracağı düşünülmektedir. Hem eğitim sürecinde hem de rehberlik mesleğinde uzmanlaşmanın kolaylık sağlayacağı ifade edilmektedir.

"Bu yüzden uzman rehberlerin sayısının artması daha fazla turistik çekicilik alanlarının ortaya çıkmasına katkı sağlar ve bu durum ülkenin kalkınması açısından da önemlidir. Sadece yeni yerlerin keşfedilmesi değil doğru bilinen yerlerin ve ön yargıların önüne geçebilmek için de uzman rehberlerin olması oldukça önemli". (K16)

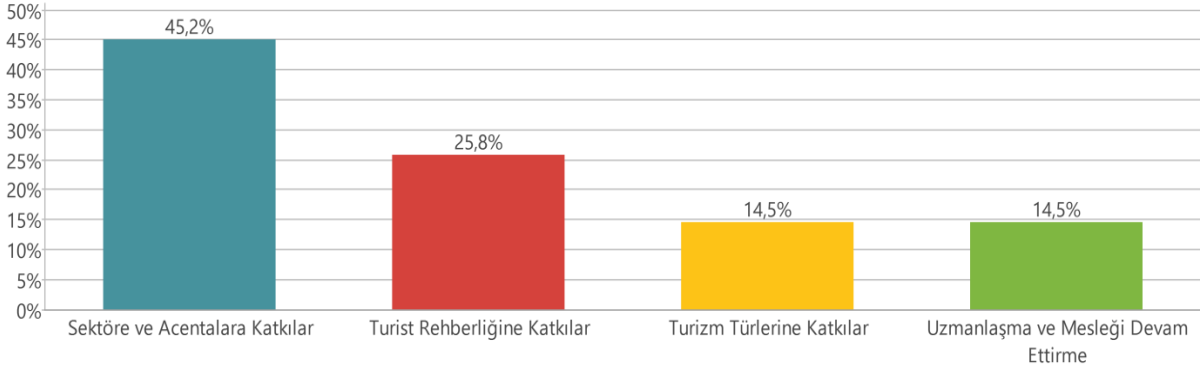
"İnsanlar bilmediği bir konu hakkında teorilerle başka bir insanı çok kolay bir şekilde yanıtlayabilir. Mitolojiye sadece adı olarak ilgi duyan kişiler okuduklarında aklında kalan ya da öyle sandığı mitoloji tarihini değiştirerek başka insanların düşüncelerini değiştirebilirler. Ama uzman olan bir turist rehberi doğrusunu bizlere öğretir ve asıl bilginin temelini onun olduğunu biliriz". (K17)

Katılımcıların uzmanlaşma alanı düşünceleri çok çeşitlilik göstermekle birlikte daha çok kültür turizmi alanında kendini geliştirmek isteyen ve özellikle dinler tarihi alanında ve inanç turizminde bilgi birikimini artırmak isteyen katılımcılar araştırmada ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde çok çeşitli alanlarda uzmanlaşılabilmesi belirtilmiştir. Bu da turist rehberliği mesleği için büyük bir avantajdır. Son yıllarda gastronomi turizmi ve yürüyüş turlarının popüler olduğu belirtilmiş ve bu alanda uzmanlaşmak isteyen katılımcı görüşlerine yer verilmiştir;

"Kültürel turlarda uzmanlaşmak isterim. Çünkü bizim ülkemiz kültür turizmi açısından tam bir cennet. Ayrıca kültür turları profesyonel rehberlere en çok ihtiyaç duyulan tur çeşididir. Boşta kalma olasılığınız çok düşük. Bunun yanında müzeler, heykeller, arkeolojik alanlar beni çok cezbediyor. Sevdiğim yerlerde çalışmak beni çok mutlu eder ve mutluluk turistlerle olan iletişimimi ve etkileşimimi de pozitif yönde oldukça etkileyecektir." (K4)

"Gastronomi turizmi son yıllarda öne çıkanlar arasında turistler artık deniz, kum, güneş değil kendilerine bir şeyler katabilecek etkinliklerde olmak istiyor. Bu yüzden deneyim turizmi üzerine ülkemizde daha fazla tesis oluşturulması önemli." (K16)

Şekil 4: Rehberlik Süreci

Rehberlik sürecinde uzmanlaşmaya ilişkin görüşler ele alındığında sektöre ve acentalara yönelik katkıların fazla olacağı düşünülmesi dikkat çekmektedir. Turist rehberliğinde uzmanlaşmak başta turist rehberine/rehberliğine katkılar sağlamakta ve bunun sürdürülebilir katkısı sektöre ve acentalara yansımaktadır. Uzmanlaşan rehber kaliteli hizmet sunmakta, kaliteli hizmet turist memnuniyeti sağlamakta, destinasyon imajına katkı sunmakta, tanıtımda önemli bir görev üstlenmektedir. Buna ilişkin katılımcı yorumları aşağıda yer almaktadır;

“Kendi alanlarında uzman turist rehberleri ülkelere dönük turistik talebin artmasında yadsınamaz bir role sahiptir. Uzmanlaşma değişen tüketici taleplerine yanıt verir, bunun yanı sıra tam, net bilgi aktarımını da yanında getirerek turist memnuniyetinin sağlanmasına büyük katkıda bulunur.” (K4)

“Çünkü rehberler uzmanlaştıkları alanda, aldıkları eğitim sayesinde, otomatik olarak daha detaylı anlatımlara ve güçlü kaynaklara sahip oluyorlar. Alanlarında yoğunlaşmış rehberler o bölgeye daha aşina olacak ve o bölgeyi tercih eden turistik talebe daha kaliteli hizmet sunacaktır.” (K8)

Uzman turist rehberi kendi tercihleri doğrultusunda, özellikle ilgi duyduğu alanda ilerlemekte ve bilgi birikimini artırmaktadır. Severek gerçekleştirdiği bu ilerlemede mesleğinde daha aktif, daha hevesli ve daha yaratıcı olabilecektir. Buna ilişkin katılımcı yorumları şu şekildedir;

“Uzman turist rehberi kendini belirli bir alanda veya alanlarda daha iyi geliştirdiği için rehberliği daha iyi yapabilir, daha yaratıcı olabilir.” (K2)

“Turist rehberlerinin bilgi birikim ve eğitim düzeyleriyle meslektaşlarından daha nitelikli olup meslekte uzmanlaşmaları, yeni turizm çeşitlerinin gelişmesini sağlayacak. Şöyle; bir rekabet ortamı oluşacak ve uzman rehberlerin daha fazla tercih ediliyor olduğunu ve kazancının yüksek olduğunu gören turist rehberleri, uzmanlaşmak için yeni turizm türlerine yöneleceklerdir.” (K12)

Uzmanlaşma eğitimi turizm türlerinin gelişmesine katkı sağlamakta ve henüz keşfedilmemiş özel ilgi alanlarının gelişmesine olanak tanımaktadır. Daha çok özel ilgi türlerinin gelişmesine katkı sağlayan uzmanlaşma alanları ile kitlesellikten bireyselliğe dönüşen turizm talebine cevap verebilecek konuma gelinecektir. Buna ilişkin katılımcı yorumları şu şekildedir;

“Turist rehberliğinde uzmanlaşma eğitimlerinin amaçlarından birisi de turizm türlerinin gelişmesini sağlamaktır. Bir bölgede uzmanlık eğitimi alan turistler o bölgeye ait olan turizm türünün zenginleşmesine katkı sağlamaktadır. Örneğin; Karadeniz bölgesinde turist rehberliği yapan rehber yayla turizmin gelişmesini sağlarken; Akdeniz bölgesinde turist rehberliği yapan kişi akarsu turizm (rafting) gelişmesini sağlar.” (K17)

“Artık turistler kitle turizmden eskisi kadar keyif almıyor ve özel ilgi alanlarına yönelip çeşitlilik, farklılık aramak isteyen insan sayısı arttı bu da artık uzmanlaşma konusunda bir nebze zorunluluk getiriyor.” (K9)

Uzmanlaşmak turist rehberinin sevdiği ve ilgi duyduğu alanda gerçekleşeceğiinden bu mesleği gerçekleştirmek ve uzun süre devam ettirmek kolay olabilecektir. Herkesin tercih etmediği alanda uzmanlaşmak ise turist rehberinin seyahat acenteleri ve turistler tarafından daha çok tercih edilmesine yol açacak ve turist rehberi markaya dönüşebilecektir. İyi kazanç sağlayan turist rehberinin mesleği bırakma eğitimi azalacaktır. Bununla birlikte mesleğe bağlılık da artacaktır. Buna ilişkin katılımcı yorumları şu şekildedir;

“Hobisini mesleğe dönüştüren bir turist rehberi için kesinlikle mesleği devam ettirici bir etken iken, çok ilgi duymadığı bir alanda uzmanlaşan ve zamanla yaptığı işe karşı olumsuz duygular beslemeye başlayan bir turist rehberi için de tam tersi meslekten soğutucu, mesleğe yabancılaştırıcı bir etken olabilir.” (K3)

“Herhangi bir alandaki uzmanlaşma girişimi birçok turist rehberini rekabete davet ederek turizmin gelişimini sağlar. Turistik ürün ve destinasyon çeşitleri çoğaldıkça her turist tipine, anlayışına uygun bir özel ilgi turizmi çıkacak ve onları yöneten uzman rehberler olacak. Bu sayede turistler direkt o turizm çeşidine yönelip, turizm gelişecek, gelir artacak, daha fazla kazançlar olacağı için birçok rehber işine devam etmek isteyecek, turizm canlanacak. Aslında uzmanlık artınca bir döngüye girmiş olacağız ve bu döngü turizm için iyi şeyler getirecek gibi...” (K12)

Araştırma bulguları uzmanlaşmanın avantajlarının dezavantajlarından daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcılar tarafından uzmanlaşmanın en çok turizm endüstrisine ve seyahat acentelerine katkı sağlayacağı; turist rehberlerine olan ihtiyacı artıracığı ve bir rekabet ortamı oluşturacağı belirtilmektedir. Aynı zamanda uzmanlaşmanın farklı turizm türlerinin gelişmesine zemin hazırlayarak ülkemizin turizmden aldığı payı da artırabileceği ifade edilmektedir.

Sonuç, Tartışma, Öneriler, Değerlendirme

Bir işin tam ve doğru bir şekilde yapılması olarak tanımlanan uzmanlaşma diğer tüm alanlarda olduğu gibi turizm endüstrisinde de turistler ve hizmet sağlayıcılar açısından tatmin edici sonuçlar doğurmaktadır. Turist rehberliğinde mesleki uzmanlaşmanın turizm rehberliği eğitimi alan lisans öğrencileri gözüyle değerlendirildiği bu araştırmada; uzmanlaşmanın turist rehberlerine olduğu kadar turizm endüstrisine de olumlu katkılar sağlayacağı ortaya çıkmaktadır. Uzmanlaşma sayesinde turist rehberlerinin kendilerini keşfedebilecekleri ve geliştirebilecekleri ve bu sayede daha çok tercih edilen rehberlere dönüşebilecekleri savunulmaktadır. Mesleki uzmanlaşmanın aynı zamanda turizm endüstrisinin gelişimini ve sürdürülebilirliğini destekleyici nitelikte olduğu görüşler arasındadır. Araştırma katılımcıları uzmanlaşmanın farklı turizm türlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayacağını ve böylece deniz-kum-güneş üçgenine sıkışıp kalan ülkemizin her bölgesinin turizm endüstrisinden benzer oranlarda pay alabileceği düşünülmektedir. Alan yazında bu bulguları destekleyen araştırmalara rastlanmaktadır (Wang vd., 2000; Zengin vd., 2004; Köroğlu ve Demirbulat, 2017:). Yine öğrencilerin en çok kültür turizmi ve gastronomi turizmi alanlarında uzmanlaşmak istediklerini belirtmeleri alan yazındaki bazı araştırmalarla paralellik göstermektedir (Başoda vd., 2018; Akpınar ve Avcı, 2021; Kök vd., 2021). Alan yazında yer alanlardan farklı olarak araştırmada turist rehberliğinde uzmanlaşmanın olumsuz yönlerini de ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Katılımcılar meslekte uzmanlaşmanın daha fazla beklenti doğurabileceğine ve turist rehberinde bu beklentiyi karşılayamama korkusu oluşabileceğine; yalnızca belirli alan/alanlarda uzmanlaşan turist rehberinin yaptığı işten bir süre sonra zevk alamayabileceğine dikkat çekmektedirler.

Araştırma bağlamında turist rehberliğinde uzmanlaşma konusunda başta turist rehberi yetiştiren eğitim kurumlarına ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlara verilebilecek öneriler şu şekildedir;

- Turist rehberliği eğitimi veren fakülte ve yüksekokul müfredatlarında alternatif turizm türlerine yönelik derslere yer verilmeli ve yüksek potansiyele sahip olduğu halde ülkemizde değerlendirilmeyen botanik turizm, kuş gözlemciliği, somut olmayan kültürel miras gibi konular ön plana çıkarılmalıdır. Dersler ve gerçekleştirilebilecek etkinlikler kapsamında uzman konuklar davet edilerek öğrencilerin hangi konu ve alana daha fazla ilgilerinin olduğunu keşfetmelerine desek olunmalıdır.
- TUREB rehber odaları ile işbirliği yaparak uzmanlık eğitimlerini daha çeşitli konularda ve daha sık aralıklarla düzenlemelidir.
- Turist rehberleri uzmanlaşma kararı verirken taleple birlikte kendi ilgi alanlarını da göz önünde bulundurmalıdır. Uzmanlaşma meslekten uzaklaştırmaya yönelik olmamalı bireyi meslekten zevk almaya yönleltmelidir.

- Belirli bir destinasyon üzerinde uzmanlaşma en az belirli bir turizm türünde uzmanlaşma kadar önemlidir. Bu bağlamda incoming, outgoing ve ingoing turizm talebi istatistikleri düzenli olarak takip edilmelidir.
- Alanında uzman turist rehberlerine ulaşımı kolaylaştırabilecek ücretsiz bir platform kurulmalıdır.
- Herhangi bir alanda uzmanlık sertifikasına sahip turist rehberleri için daha yüksek taban yevmiyesi belirlenmeli ya da daha yüksek maaş verilmelidir ve bu koşul meslek yasasında yer almalıdır.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada sınırlı bir örneklem üzerinde uygulama gerçekleştirilmiştir. Gelecekte karma yöntemin tercih edilebileceği ve daha büyük örneklem üzerinde gerçekleştirilebilecek araştırmaların alan yazına sağlayabileceği katkı tartışmasız önem arz etmektedir. Aynı zamanda turist rehberlerine iş imkânı sağlayan seyahat acentelerinin konu ile ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılmasının konuya farklı bir bakış açısı kazandırabileceği düşünülmektedir. Yine, mesleki uzmanlaşmanın mesleki bağlılık ve kariyer sürdürme gibi kavramlarla ilişkilendirilebileceği çalışmaların da konuyu derinlemesine incelemek açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ahipaşaoğlu, S. (2001). *Turizmde rehberlik*. 1. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akdu, U. , Karakaş, D. , Çelik, E. , Zurnacı, J. ve Tabu, Ö. (2018). Turizm rehberliğinde alan uzmanlığı önerisi: Sağlık turizmi rehberliği. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 1 (2), 124-138.
- Akpınar, A. ve Avcı, N. (2021). Turist rehberliğinde uzmanlaşma: Uzman rehberlere yönelik bir durum çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (2), 755-787.
- Ap, J. ve Wong, K.K.F. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- Arslan, A. (2018). Turist rehberliği ve uzmanlık alanları. S. Eser, S. Şahin, & C. Çakıcı (Ed.), *Turist rehberliği içinde* (119–136). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ataman, G. (2001). *İşletme yönetimi temel kavramlar & yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Baran, G. G. ve Özoğul, G. (2018). Uzmanlaşan acenteler ve niş pazar sorunlarına bir çözüm reçetesi: Fobik turistler ve özel ilgi turizmi. *Akademik Bakış Dergisi, Ocak - Şubat 2018, Sayı 65*, 39-51.
- Başoda, A., Aylan, S., Kılıçhan, R. ve Acar, Y. (2018). Gastronomi uzmanlığı, turları ve rehberliği: Kavramsal bir çerçeve. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 1809-1826.
- Black, R., ve Ham, S. (2005). Improving the quality of tour guiding: towards a model for tour guide certification. *Journal of Ecotourism*, 4(3), 178–195. doi: 10.1080/14724040608668442.
- Christie, M. F. ve Mason, P. A. (2003). Transformative tour guiding: Training tour guides to be critically reflective practitioners. *Journal of Ecotourism*, 2(1): 1-16.
- Çetin, G., & Kızılırmak, İ. (2012). Türk turizmde kokartlı turist rehberlerin mevcut durumunun analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 307– 318.
- Güven, A., Ünal, C., & Caber, M. (2018). Turist rehberliği uzmanlaşma eğitiminde farkındalık yaratma: Turizm paydaşlarına yönelik bir durum çalışması. N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç, & H. U. Yıldırım (Ed.), *Turist rehberliği üzerine güncel araştırmalar içinde* (200–232). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Güzel, F. Ö. ve Köroğlu, Ö. (2015). Turist rehberlerinin mesleklerine yönelik pozitif ve negatif yönlü algılarının içerik analizi yöntemi ile belirlenmesi. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(1): 155-174.
- İrigüler, F. ve Güler, M. E. (2015,12). Türkiye'deki Profesyonel turist rehberlerinin gastronomi turizmine bakışı. 1. International Gastronomic Tourism Congress İzmir / International Gastronomic Tourism Congress Proceeding Abstracts. İzmir.
- Koçel, T. (2013). *İşletme yöneticiliği*. 14. Basım. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kök, A., Karahan, S., Kurnaz, H. A. ve Kurnaz, A. (2021). Turizm Rehberliği öğrencilerinin gastronomi rehberliğine bakış açısı. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, Cilt. 4, Sayı. 1.
- Köroğlu, Ö. (2007). Değişen tüketici eğilimleri çerçevesinde özel ilgi turizminin geliştirilmesi ve profesyonel turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşmanın önemi. Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri. İzmir.

- Tanrısever, C. , Bektaş, İ. ve Koç, D. E. (2019). Dünyada turist rehberliği eğitimi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 2 (1), 44-56.
- Türker, A., Güzel, F. Ö. ve Özeltin Türker, G. (2012, 10). Turizm aktörü olarak profesyonel turist rehberlerinin Türkiye'deki rehberlik eğitim sistemine bakış açılarını belirlemeye yönelik bir odak grup çalışması. Turizm Eğitimi Konferans/Workshop sunulmuş bildiri. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Wang, K. C., Hsieh, A. T. ve Huan, T. C. (2000). Critical service features in group package tour: An exploratory research. *Tourism Management*, 21(2): 177-189.
- Weiler, B. ve Black, R. (2014). *Tour guiding research: Insights, issues, implications*. Bristol: Channel View.
- Yaşlıoğlu, D. T. ve Yaşlıoğlu, M. (2021). İş bölümünün evrimi: Antik çağdan klasik yönetim düşüncesine bir inceleme. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 181-191.
- Yenipınar, U. , Bak, E. ve Çapar, G. (2014). Turist rehberliği meslek kanununun, meslek örgütleri ve öğretim elemanlarının bakış açısı ile değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 86-114.
- Yenipınar, U. ve Yılmaz, L. (2019). Turist rehberliğinde uzmanlaşma. Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Ed.), *Turist rehberliğinde uzmanlaşma-Özel ilgi turlarından özel konulara içinde* (1-35). 1. Basım, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Köroğlu, Ö. ve Demirbulat, Ö. G. (2017). Rehberlikte sertifikasyon, kalifikasyon ve uzmanlaşma. Ö. Güzel, V. Altıntaş ve İ. Şahin (Ed.), *Turist rehberliği araştırmaları öngörüler ve uygulamalar içinde* (49-79). 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Zengin, B., Batman, O. ve Yıldırğan, R. (2004, 04). Seyahat acentelerinin turist rehberlerinden beklentilerine yönelik bir araştırma. I. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

İnternet Kaynakları

- Ankara Rehberler Odası (2022). www.aro.org.tr, Erişim tarihi: 18.01.2022
- Çanakkale Rehberler Odası (2022). *Troya ve Çanakkale savaşları Gelibolu tarihi alanı uzmanlık eğitimi programı (22-27 Şubat 2019)*. <https://caro.org.tr/haberler/troya-ve-canakkale-savaslari-gelibolu-tarihi-alani-uzmanlik-egitimi-program>, Erişim tarihi:18.01.2022
- İstanbul Rehberler Odası (2022). www.iro.org.tr, Erişim tarihi: 14.01.2022
- TUREB (2022). *Uzmanlaşma eğitimi usul ve esaslar*. <http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/78>, Erişim tarihi: 15.01.2022
- TUREB (2022). *Göbeklitepe ve Mezopotamya uzmanlık gezi programı*. <http://www.tureb.org.tr/tr/Notices/Detail/917>, Erişim tarihi: 15.01.2022
- İzmir Rehberler Odası (2022). www.izro.org.tr, Erişim tarihi: 14.01.2022